
*Н. М. Опольська,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
НПУ імені М.П. Драгоманова*

ОБМЕЖЕННЯ ОБСЯГУ ПРАВА НА СВОБОДУ ТВОРЧОСТІ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Можливість обмеження основних прав і свобод людини державою передбачено фактично у всіх міжнародно-правових актах, що регламентують права людини й основоположні свободи. Кожен договір визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для них. Визнаючи права та свободи людини як найвищу соціальну цінність, міжнародна спільнота не зводить їх до абсолюту, встановлюючи обмеження з метою досягнення балансу між правами індивіда та інтересами суспільства в цілому. Питання правомірного обмеження прав і свобод людини з боку інститутів державної влади набуло особливої значущості в контексті концепції правової держави. Предметом постійного занепокоєння міжнародної спільноти є встановлення правомірного обмеження права на свободу творчості та єдиних критеріїв такого обмеження.

Конвенція про захист прав людини передбачає свободу художнього вираження в рамках свободи отримувати і поширювати ідеї. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Однак, ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. Тобто, реалізація права на свободу творчості однією особою не повинно порушувати права інших людей. “Свобода вираження не дає вам абсолютне право на проведення виступів у моїй кімнаті, але не тому, що ви висловлюєтесь, а тому, що це моя кімната. Відповідальність та зобов’язання осіб, які користуються свободою вираження поглядів, мають залежати від ситуації та засобів, що застосовуються для висловлювання думок, ідей та інформації” [1, с. 74].

У зв’язку з цим, на міждержавному рівні сформовано загальні керівні принципи і умови допустимості обмежень основних прав і свобод людини. Держави можуть деталізувати вказані обмеження у національному законодавстві, однак їх розширення, закріплення у більшому обсязі є недопустимим.

Право на свободу творчості обмежено частиною 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка визначає, що свобода вираження поглядів може підлягати таким формальностям, умовам,

обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [2, ст. 10].

Доцільність обмеження права на свободу творчості передбачено в ст. 2 Конвенції про захист прав і гідності людини, яка передбачає, що інтереси та благополуччя окремої людини превалюють над виключними інтересами усього суспільства або науки [3]. Тобто, співрозмірність та відповідність меті обмеження полягає у тому, що пріоритет та інтереси окремої людини, її благополуччя є достатньою підставою для обмеження права на свободу творчості. Стаття 18 Конвенції вказує на те, що “обмеження прав і свобод не застосовуються для інших цілей, ніж ті, для яких вони встановлені” [4, с. 7].

Відповідне положення містить ст. 10 Загальної декларація про геном людини “Ніякі дослідження, що стосуються генома людини, так само як і ніякі прикладні дослідження в цій галузі, особливо в сферах біології, генетики та медицини, не повинні превалювати над повагою прав людини, основних свобод і людської гідності окремих людей або, у відповідних випадках, груп людей. Стаття 12 Декларації зобов'язує забезпечувати загальний доступ до досягнень науки в області біології, генетики та медицини, що стосуються генома людини, при належній повазі гідності і прав кожної людини. Свобода проведення наукових досліджень, яка необхідна для розвитку знань, є складовою частиною свободи думки та слова. Мета прикладного використання результатів наукових досліджень, що стосуються генома людини полягає в зменшенні страждань людей і в поліпшенні стану здоров'я кожної людини і всього людства [5, ст. 12].

Отже, міжнародне законодавство встановлює обмеження права на свободу творчості коли виникає необхідність узгодження суперечливих інтересів суспільства, держави, особи. Це відбувається шляхом зменшення обсягу (меж) права при збереженні його змісту. Встановлені міжнародним правом обмеження як правовий засіб спрямовані на впорядкування суспільних відносин через утримання суб'єкта права на свободу творчості від окремих дій у визначених межах. Такі обмеження є елементом механізму міжнародно-правового регулювання, що звужують обсяг можливостей суб'єкта у сфері творчості.

Л і т е р а т у р а :

1. Заметки о правах человека и мониторинге прав человека. – Варшава : Хельсинский фонд по правам человека, 1997. – 184 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Урядовий кур'єр. – 2010. - №215.
3. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine (Oviedo, 4.IV.1997), No. 164 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Голос України. – 2001. – 10 січня. – № 3. – С. 6-8.
5. Загальна Декларація про геном людини та права людини [Електронний ресурс] // ЮНЕСКО. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575.

*Б. В. Островська (Совенко),
кандидат юридичних наук,
докторантка відділу міжнародного права
та порівняльного правознавства
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*

ЗАХИСТ ЖИТТЯ ТА ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ В КОНТЕКСТІ ВИРШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ БІОЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ

Науково-технічний прогрес у біомедицині та генній інженерії кін. ХХ – поч. ХХІ ст. відкрив нові великі можливості для контролю за біологічним процесом життя людини від моменту його зародження і до біологічної смерті. Водночас деякі його наслідки підняли питання етичності їх застосування до людини, оскільки вони могли бути спрямовані не лише на її благо, але й на шкоду. Це зумовило необхідність захисту прав та гідності людини протягом усього періоду її життя.

Сучасні проблеми прав людини в контексті біоетики відносяться до сфери штучної репродукції людини (допоміжних репродуктивних технологій, клонування, створення “людини-ГМО”), штучного переривання життя людини на різних стадіях її розвитку (аборти, евтаназія), запобігання незаконного вилучення анатомічних матеріалів людини (її органів, тканин, клітин та крові) для трансплантації, а також їх використання для науково-дослідних цілей як за її життя, так і після її смерті.

Особливо гостро питання захисту життя та гідності людини стосується періодів, коли людина за стадією свого розвитку чи станом здоров'я не здатна приймати рішення та виражати власну волю.

Усі ці та інші подібні питання, які трансформуються у біоетичні проблеми, викликали міжнародне занепокоєння можливими наслідками та